

Actieplan duurzaamheid

Inhoudsopgave

<u>Voorwoord</u>	3
<u>1 Inleiding</u>	4
<u>1.1 Duurzaamheid: een containerbegrip</u>	4
<u>1.2 Aanpak</u>	4
<u>1.3 Voorbereiding Actieplan duurzaamheid</u>	6
<u>2 De speerpunten van beleid</u>	7
<u>2.1 Biodiversiteit</u>	7
<u>2.2 Circulaire economie</u>	8
<u>2.3 Duurzame mobiliteit</u>	9
<u>2.4 Energie</u>	10
<u>2.5 Groene groei</u>	14
<u>2.6 Klimaatadaptatie</u>	16
<u>2.7 WEconomy</u>	17
<u>3 De eigen organisatie: Duurzaam Doen</u>	20
<u>4 Communicatiestrategie</u>	22
<u>4.1 Uitgangspunten en doelen</u>	22
<u>4.2 Communicatiestrategie Duurzame daden & deals</u>	22
<u>4.3 Communicatiestrategie Duurzaam Doen</u>	23
<u>5 Financiering van duurzaamheid</u>	24

Bijlagen:

- 1 Overzicht Duurzame daden en duurzame deals.
- 2 Factsheets
- 3 Rapportage ECN

Voorwoord

Het klimaat is aan het veranderen. We realiseren ons steeds meer dat onze grondstoffenvoorraad eindig is en we zien dat sommige dier- en plantensoorten met uitsterven worden bedreigd. Grote vraagstukken, waarvoor geen gemakkelijke oplossingen zijn. Als gemeente willen we de stad goed achterlaten voor volgende generaties. Dit kunnen we niet alleen. Daarom is het belangrijk alle krachten in de stad te bundelen en samen aan de slag te gaan. Daarmee kunnen ook economische kansen worden benut: door duurzame oplossingen te bedenken, vergroten bedrijven de welvaart en versterken ze hun concurrentiepositie.

Een van de uitgangspunten in het coalitieakkoord Duurzaam, Samen, Sterker! is dat we de rekening van ons gedrag niet naar toekomstige generaties door willen schuiven. In de voorliggende nota hebben we daarvoor een aanpak uitgewerkt, namelijk het in beeld brengen van duurzame daden, het sluiten van duurzame deals en vooral (zelf) duurzaam doen!

Ik wil iedereen die een bijdrage heeft geleverd aan de totstandkoming van het Actieplan duurzaamheid bedanken. In het bijzonder de inwoners en ondernemers die de moeite hebben genomen om te reageren op de vragenlijsten vanuit het Ondernemersloket en het Enschedepanel. En iedereen die een bijdrage heeft geleverd aan de eerste Duurzame Ontmoeting op 12 maart. Deze heeft geleid tot een aantal concrete afspraken en de basis gelegd voor andere duurzame deals. Mijn dank gaat ook uit naar de raadswerkgroep duurzaamheid die vanuit de meerjarenagenda actief heeft meegedacht bij de totstandkoming van dit product en daarvoor ook bouwstenen heeft aangeleverd.

Laten we samen duurzaam doen!

Eelco Eerenberg

Wethouder duurzaamheid

Eelco Eerenberg

Wethouder duurzaamheid

1 Inleiding

In het coalitieakkoord Duurzaam, Samen, Sterker! is het onderwerp duurzaamheid een centraal thema. Duurzaam handelen staat daarin voor het niet doorschuiven van de rekening van ons gedrag naar toekomstige generaties. Duurzaamheid is in die zin dus geen synoniem voor het rekening houden met natuur en milieu, maar kan ook betrekking hebben op een solide financieel beleid.

In de voorgaande raadsperiode werd onder de noemer van het duurzaamheidsbeleid vooral gewerkt aan maatregelen die gericht zijn op het tegengaan van gevolgen van de klimaatverandering. De wens om een meer omvattend duurzaamheidsbeleid te voeren dat richtinggevend is voor ons handelen vraagt om kaderstelling. Hieraan wordt met dit Actieplan invulling gegeven.

Middels het Actieplan duurzaamheid wordt ook uitvoering gegeven aan de motie Groene groei, die het college oproept voor het zomerreces in 2015 een uitvoeringsprogramma aan de raad voor te leggen, waarin zo concreet mogelijk wordt aangegeven welke acties worden ondernomen om samen met bedrijfsleven, instellingen en inwoners de gewenste en benodigde 'groene groei' in Enschede te stimuleren.

1.1 Duurzaamheid: een containerbegrip

Van het begrip duurzaamheid zijn vele omschrijvingen in omloop. In Enschede kiezen we er voor om bij de afbakening van het begrip duurzaamheid gebruik te maken van de duurzaamheidsprincipes van The Natural Step. The Natural Step is een methode om bedrijven, maar ook buurten, wijken en gemeenten toekomstbestendig te maken. Om dat te bereiken moet een bedrijf, buurt of gemeente:

1. de bodem niet uitputten;
2. niet meer en sneller chemische stoffen in het milieu brengen, dan de natuur kan verwerken;
3. de natuur niet sneller aantasten, dan dat zij zich kan herstellen;
4. geen dingen doen waardoor mensen worden beperkt in het vervullen van hun basisbehoeften.

Hoewel de methode van The Natural Step al richting geeft aan het begrip duurzaamheid, bestond er behoefte aan het aanbrengen van een nadere focus. Daarom is er voor gekozen om het nieuwe duurzaamheidsbeleid toe te spitsen op de volgende acht speerpunten:

• Biodiversiteit	• Energie
• Circulaire economie	• Groene groei
• Duurzame mobiliteit	• Klimaatadaptatie
• Eigen organisatie	• Weconomy

Voor een adequate uitvoering van het duurzaamheidsbeleid draagt het voltallige college bestuurlijke verantwoordelijkheid. Voor de periode 2014 – 2018 is afgesproken dat de verschillende portefeuillehouders aan hen toebedeelde speerpunten bijzondere aandacht schenken.

1.2 Aanpak

We werken aan de duurzaamheid van Enschede vanuit de volgende visie en missie:

Visie:

Duurzaam, samen, sterker! Enschede ontwikkelt zich als een stad waar duurzaamheid altijd onderdeel is van het afwegingskader. Voor welk vraagstuk of uitdaging wij ook staan, wij schuiven de rekening niet door naar volgende generaties. Dit uitgangspunt geldt voor de belasting van het milieu, maar ook op sociaal en financieel gebied.

Missie:

Enschede ziet in duurzaamheid een grote kans om samen met inwoners, bedrijven en partners werkgelegenheid en betaalbaar wonen te realiseren en tevens te waarborgen dat ook toekomstige generaties in hun behoeften kunnen voorzien. Daarmee leggen we een fundament voor de toekomst van een innovatief, sterk en zelfredzaam Twente.

Op basis van onze missie en visie hebben we vier uitgangspunten gekozen, die ook als rode draad door het coalitieakkoord lopen *en* aansluiten bij de methodiek van The Natural Step, namelijk:

1. we doen het samen;
2. we streven naar de meeste duurzaamheid per euro;
3. we willen groen gedrag belonen;
4. we geven het goede voorbeeld.

Binnen de voorgestane aanpak staan duurzame daden, duurzame deals en duurzaam doen centraal.

Duurzame daden

De gedachte hierbij is dat het zichtbaar maken van bestaand duurzaam gedrag de beste manier is om anderen te inspireren en aan te zetten tot duurzaam handelen. We richten ons daarbij op de groep die in beginsel bereid is tot duurzaam gedrag.

Duurzame deals

Duurzame deals, oftewel afspraken over duurzaam handelen, zijn een middel om nieuw duurzaam gedrag uit te lokken. Bij de uitvoering van duurzame initiatieven lopen bedrijven, instellingen en groepen inwoners soms tegen barrières aan. De gemeente wil die belemmeringen wegnemen. Soms kunnen we daar zelf voor zorgen. In andere gevallen doen we daarvoor een beroep op anderen. De deals maken duidelijk dat verduurzaming van de samenleving een opgave is die we samen moeten oppakken.

Duurzaam doen

Zelf het goede voorbeeld geven is binnen de gekozen aanpak een belangrijk uitgangspunt. Verduurzaming van de eigen organisatie is in dit Actieplan duurzaamheid verder uitgewerkt onder de noemer Duurzaam Doen.

Voor deze benadering is gekozen, omdat het een positieve benadering is, die anderen inspireert en stimuleert tot duurzame handelingen (gedrag, het doen van investeringen etc.). Het voordeel van deze aanpak is bovendien dat het gedrag voor de doelgroep herkenbaar en dichtbij is, de communicatieboodschap hierdoor aansluit bij de belevingswereld van mensen en de huidige doeners de afzender/ambassadeur zijn (in plaats van de gemeente). Hierdoor is het een aanpak van de stad, in plaats van de gemeente.

1.3 Voorbereiding Actieplan duurzaamheid

Vanaf september 2014 wordt er gewerkt aan het Actieplan duurzaamheid. Vanaf januari 2015 zijn er onder de noemer van het Actieplan duurzaamheid contacten gelegd met partijen uit de samenleving om tot het sluiten van deals te komen.

Dit Actieplan duurzaamheid is in interactie met de stad opgesteld. Dat hebben we gedaan door:

- Het uitzetten van vragenlijsten via het Enschedepanel en het Ondernemersloket. Die vragenlijsten hadden tot doel om bestaand duurzaam gedrag te inventariseren. Ook kon men zich aanmelden voor de 'Duurzame ontmoeting' van 12 maart 2015 en was er een mogelijkheid om voorstellen te doen voor duurzame deals. De resultaten van dit onderzoek zijn verwerkt in een factsheet, dat als bijlage aan deze nota is toegevoegd.
- Op 12 maart vond er een grote publieksbijeenkomst in het stadhuis plaats. Daarbij zijn aan 15 gesprekstafels verkenningen uitgevoerd over het sluiten van deals.
- Een kaderstellend debat over het Actieplan duurzaamheid aan de hand van een achttal stellingen.

Het is de bedoeling deze aanpak, dat wil zeggen het zichtbaar maken van duurzame daden en het sluiten van nieuwe deals, de komende jaren te continueren.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 van deze nota wordt eerst ingegaan op het speerpunt 'eigen organisatie'. Daarna passeren in hoofdstuk 3 de overige speerpunten van beleid. Het vierde hoofdstuk gaat in op de communicatiestrategie die de uitvoering van het duurzaamheidsbeleid ondersteunt, waarna in het laatste hoofdstuk wordt ingegaan op de financiële uitvoering van het duurzaamheidsbeleid.

De bij de voorbereiding van deze nota geïnterviewde duurzame daden zijn als bijlage 1 aan deze nota toegevoegd. Bijlage 1 bevat ook een overzicht van de deals die er in de periode januari – maart 2015 werden afgesloten. Achtergrondinformatie over de in deze nota aangewezen speerpunten van beleid is verwerkt in de factsheets die als bijlage 2 aan deze nota is toegevoegd.

2 De speerpunten van beleid

In dit hoofdstuk komen de resterende speerpunten van beleid aan bod. Daarbij wordt achtereenvolgens ingegaan op het onderwerp biodiversiteit (paragraaf 3.1), circulaire economie (paragraaf 3.2), duurzame mobiliteit (paragraaf 3.3), energie (paragraaf 3.4), groene groei (paragraaf 3.5), klimaatadaptatie (paragraaf 3.6) en WEconomy (paragraaf 3.7). Per speerpunt komen aan de orde:

- ambitie/doelstelling (wat is er bereikt in 2030/2050);
- voortgangsindicator;
- stakeholdersanalyse (wie zijn de stakeholders en wat is hun rol);
- de Enschedese aanpak;
- de beoogde resultaten in de periode 2015-2018.

2.1 Biodiversiteit

Onder het begrip biodiversiteit wordt de graad van verscheidenheid aan levensvormen (soorten, genen etc.) binnen een gegeven ecosysteem verstaan. Uitgangspunt van beleid in Enschede is dat de verscheidenheid van soorten en habitats een voorwaarde is voor goed wonen, werken en recreëren in Enschede.

Doelstelling:

Het behoud en versterken van de verscheidenheid aan dier- en plantsoorten in de leefomgeving, waardoor die voor de bewoners aan aantrekkelijkheid wint.

Indicator:

Het aantal van -nader aan te wijzen- doelsoorten flora en fauna. Die doelsoorten worden in overleg met vrijwilligersorganisaties gekozen. Daarbij zullen ook afspraken over het meten van de omvang van de populatie/soorten.

Stakeholders:

De belangrijkste stakeholders bij het behalen van de hiervoor genoemde doelstelling zijn:

- inwoners (rol: consument, uitvoering van beleid door vergroening tuinen);
- landgoedeigenaren (rol: natuurbeheerder);
- Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging (rol: natuurbeheerder/belangenbehartiger);
- Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer (rol: natuurbeheerder/belangenbehartiger);
- Overijssels Particulier Grondbezit (rol: natuurbeheerder/belangenbehartiger);
- Landschap Overijssel (rol: natuurbeheerder);
- agrariërs (rol: natuurbeheerder);
- bedrijven (rol: consument, uitvoering door vergroening van tuinen);
- waterschap Vechtstromen (rol: natuurbeheerder);
- vrijwilligersorganisaties (rol: inbreng expertise, educatie/communicatie);
- gemeente (voorbeeldfunctie en launching customer).

Enschedese aanpak:

De Enschedese aanpak wordt gekenmerkt door samenwerking met onze stakeholders. Daarbij wordt voor wat betreft de benodigde specifieke expertise een beroep gedaan op vrijwilligers. Communicatie wordt hierbij als middel ingezet om bekendheid te geven aan doelsoorten en inwoners te interesseren en stimuleren tot het leveren van bijdragen aan de uitvoering van het beleid.

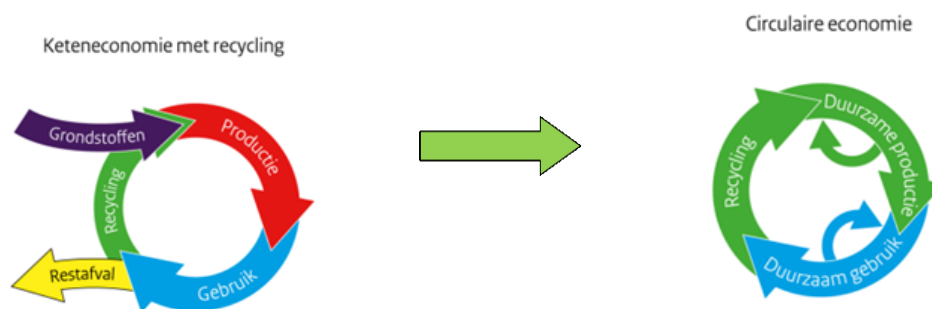
Voor de eigen organisatie geldt dat het behoud en het versterken van biodiversiteit een leidend thema is bij het beheer en onderhoud van de openbare ruimte, met die kanttekening, dat dit niet ten koste mag gaan van de sociale of fysieke veiligheid.

Beoogde resultaten 2015 – 2018:

- In 2018 is er een monitoringssysteem voor enkele doelsoorten.
- 50 Procent van de bevolking kent deze doelsoorten.
- De helft van de gazons in de openbare ruimte wordt verruigd.

2.2 Circulaire economie

Een circulaire economie (CE) is een economisch systeem dat uitgaat van het behoud van natuurlijke hulpbronnen en herbruikbaarheid van producten dan wel materialen én waardecreatie nastreeft in iedere schakel van het systeem. In een circulaire economie zijn kringlopen gesloten zodat grondstoffen in de keten behouden blijven en er geen afwenteling op mens en milieu ontstaat. Het natuurlijk kapitaal blijft daardoor vitaal en productief. De transitie naar een circulaire economie vergt interventies in de hele cyclus van productie, consumptie en recycling. Allereerst door aan de voorkant van de keten producten duurzamer te ontwerpen ('design for recycling') en door productieprocessen duurzamer in te richten. Een milieubewust consumptiepatroon en meer hergebruik van producten en materialen zijn ook belangrijke bouwstenen voor een duurzame samenleving. Een circulaire economie vergt ook inspanningen aan de achterkant van de keten. Meer en betere recycling – doelmatig, tegen acceptabele kosten en zonder negatieve milieueffecten – is essentieel om ervoor te zorgen dat waardevolle grondstoffen apart worden ingezameld of worden herwonnen in plaats van dat ze als restafval worden gestort of verbrand. In onderstaande figuur wordt deze transitie van keteneconomie met recycling naar een circulaire economie verbeeld.

Het systeem van een circulaire economie is een nationaal en internationale aangelegenheid waar we als gemeente op lokaal niveau inhoud aan willen geven. Op lokaal niveau kunnen we invloed uitoefenen op het 'gebruik' oftewel de consumptie van onze bewoners en de wijze waarop we met ons (huishoudelijk) afval om gaan, 'restafval' en 'recycling'.

Doelstelling:

- Het verminderen van de totale hoeveelheid afval (gescheiden + restafval) door afvalpreventie:
5 % vermindering van de totale afvalhoeveelheid in 2020 (peiljaar 2014);
- Het verminderen van het restafval door beter te scheiden:
maximaal 175 kg restafval per inwoner in 2018.

Voortgangsindicator:

- de totale hoeveelheid ingezamelde afval (gescheiden + restafval) op jaarbasis;
- de hoeveelheid restafval per inwoner per jaar;

- de hoeveelheid ingezamelde verpakkingsmaterialen (glas en KVM).

Stakeholders

De belangrijkste lokale stakeholders m.b.t. *restafval* en *recycling*:

- Twente Milieu, inzameling van huishoudelijk afval (restafval+gescheiden);
- Twence, verbranding van huishoudelijk restafval en verwerking van andere grondstofstromen (o.a. GFT en biomassa).

De belangrijkste lokale stakeholders m.b.t. *gebruik* zijn:

- de bewoners en bezoekers van de gemeente Enschede;
- supermarkten en andere winkelbedrijvigheid op gebied van voedselvoorziening (o.a. horeca);
- detailhandel in breedste zin van het woord (o.a. warenhuizen, bouwmarkten, tuincentra).

Enschedese Aanpak

De Enschedese aanpak voor circulaire economie bestaat uit twee lijnen. De eerste lijn is daarbij gericht op het teweeg brengen van een trendbreuk bij de inzameling van restafval, door het afvalscheidingspercentage fors te verhogen. Daarvoor is het nodig dat de prikkel op de juiste plek wordt gelegd. Dit kan worden bewerkstelligd door bijvoorbeeld de invoering van gedifferentieerde tarifiering op restafval, een verlaging van de inzamelfrequentie voor restafval of omgekeerd inzamelen. Hiervoor is een nota opgesteld waarin de verschillende afvalinzamelingsscenario's zijn uitgewerkt. Deze nota doorloopt een eigen besluitvormingstraject.

Daarnaast wordt ingezet op het terugdringen van de hoeveelheid afval (gescheiden afval en restafval). Dit kan worden bevorderd door de beïnvloeding van het consumptiegedrag van onze inwoners. Ideeën daarvoor halen we op bij onze inwoners. Op 12 maart 2015 hebben we daarvoor de eerste stappen gezet.

Beoogde resultaten 2015-2018

- De hoeveelheid restafval bedraagt maximaal 175 kg restafval per inwoner in 2018.

2.3 Duurzame mobiliteit

Duurzame mobiliteit is één van de dragers van het Enschedese mobiliteitsbeleid, naast uiteraard het economisch belang van een goede bereikbaarheid. Met de notitie 'Kiezen voor duurzame bereikbaarheid' is in 2011 de basis neergelegd voor de prioritering van mobiliteitsprojecten en beleid. Uitgangspunten zijn dat:

- Enschede voor alle vormen van vervoer goed bereikbaar moet zijn voor wat betreft het externe verkeer (het verkeer van en naar de stad),
- voor het interne verkeer de fiets en het openbaar vervoer een gelijkwaardig alternatief vormen voor de auto, en
- de verkeersveiligheid in Enschede gewaarborgd is.

Doelstellingen

- Verhoging van het aandeel fietsgebruik in het totaal aantal verplaatsingen van 34% in 2011 naar 40% in 2020.
- Stimuleren van het gebruik van het openbaar vervoer in samenwerking met Syntus en de provincie Overijssel
- Stimuleren van het gebruik van elektrische auto's door uitbreiding van het aantal elektrische oplaadpunten in de gemeente door marktpartijen tussen 2015 en 2020

Indicator

- Het aantal mensen dat zich met de fiets verplaatst in verhouding tot het totaal aantal verplaatsingen.
- Het aantal mensen dat zich met het openbaar vervoer verplaatst (bus/trein).
- Het aantal elektrische oplaadpunten in de openbare ruimte en het gebruik daarvan.

Stakeholders

De belangrijkste stakeholders bij het behalen van de hiervoor genoemde doelstelling zijn:

- inwoners (doelgroep);
- Fietzersbond (rol: adviseren);
- Provincie Overijssel (rol: concessieverlener openbaar vervoer);
- Rijkswaterstaat (rol: wegbeheerder);
- bedrijfsleven (doelgroep)
- Syntus
- NS
- Exploitant(en) elektrische oplaadpunten

Enschedese aanpak

De Enschedese aanpak bestaat, kort samengevat, uit de volgende elementen:

- het zorgen voor een aantrekkelijke infrastructuur;
- bewustwordingscampagnes;
- het goede voorbeeld geven.

Het voorzien in een aantrekkelijke infrastructuur bestaat ook uit het beschikbaar zijn van voldoende oplaadpunten voor elektrische voertuigen. Voor de bekostiging van deze voorzieningen wordt de markt uitgedaagd.

Beoogde resultaten 2015-2018:

- verbetering fietsinfrastructuur (uitbreiden fietssnelweg richting Hengelo, aanleg fietsbrug bij Auke Vleerstraat, fietsstraat Lasonderstraat, fietsstraat Boswinkel, betere stallingsmogelijkheden bij fietsenstalling station, nieuwe fietsenstalling aan noordzijde station).
- Campagnes (fietsgezondheid, fietsdiefstalpreventie, het promoten van het gebruik van de smart app).
- Diverse OV-acties, in samenwerking met Syntus om meer mensen in de bus te krijgen, zoals de invoering van de 65+ pas in Hengelo en Enschede.
- Vervanging van bijzondere vormen van het vervoer van groepen (leerlingenvervoer, zorg) door het reguliere openbaar vervoer.
- Uitbreiding van het aantal oplaadpunten in de openbare ruimte binnen de gemeente door marktpartij(en).

2.4 Energie

Ons klimaat is aan het veranderen. De verbranding van fossiele brandstoffen en veranderingen in het landgebruik, zoals ontbossing, worden daarbij gezien als belangrijke oorzaken.

Binnen Enschede is energie een speerpunt van beleid, omdat:

- we een bijdrage willen leveren aan de reductie van de uitstoot aan broeikasgassen en
- de beschikbaarheid van betaalbare energie van essentieel belang is voor onze economie en onze manier van leven.

Doelstelling:

Het op eigen grondgebied opgewekte aandeel hernieuwbare energie bedraagt in 2030 minimaal 12 procent en in 2050 minimaal 27 procent van het voor 2050 voorziene gebruik van energie.

Onderbouwing:

In de nota Nieuwe energie voor Enschede (2009) stelden we ons ten doel de uitstoot aan CO₂ in Enschede in 2020 met ten minste 30 procent te hebben teruggebracht ten opzichte van het niveau in 1990. Het gemeentelijk energie- en klimaatbeleid is in 2013 geëvalueerd. Daarbij stelden we vast dat de uitstoot aan CO₂ in de periode 1990 – 2010 voortdurend is gestegen. Die toename van de uitstoot kan in de jaren die ons tot 2020 resten niet ongedaan gemaakt worden. Dit is voor ons een belangrijke aanleiding om in dit actieplan om te zien naar een nieuwe energiedoelstelling.

De in 2013 uitgevoerde beleidsevaluatie heeft ons ook doen inzien dat we bij het behalen van resultaten sterk afhankelijk zijn van factoren die buiten onze directe invloedssfeer liggen, zoals het nationale en internationale beleid, de economische ontwikkeling en technologische innovaties. Lokaal zijn we bovendien afhankelijk van de actieve inzet van stedelijke partners en hun bereidheid gezamenlijk verantwoordelijkheid te nemen voor een stad die ook op termijn leefbaar en duurzaam is. In dit actieplan is om die reden nadrukkelijk verwoord dat de doelstelling voor het speerpunt energie slechts een inspanningsverplichting en geen resultaatsverplichting voor de gemeente in het leven roept.

Door Energieonderzoek Centrum Nederland (hierna: ECN) is in beeld gebracht waaruit het technische potentieel aan duurzame energie in Enschede bestaat. Dit is de hoeveelheid energie die geproduceerd kan worden rekening houdend met de stand van de techniek en de fysieke mogelijkheden van Enschede, zoals bijvoorbeeld het voor de opwekking van zonne-energie geschikte dakoppervlak of de geschiktheid van de ondergrond voor de toepassing van geothermie. Het technisch potentieel aan duurzame energie in Enschede wordt geraamd op 11,6 PJ.

Het energieverbruik in Enschede bedroeg in 2012 10,6 PJ. Hieruit zou geconcludeerd kunnen worden dat Enschede op termijn energieneutraal zou kunnen worden. Dit is de situatie waarbij er binnen de grenzen van de gemeente evenveel energie wordt opgewekt als verbruikt. Het in 2050 volledig dekken van het energiegebruik van de gemeente Enschede met hernieuwbare energie die binnen de gemeentegrenzen is opgewekt is volgens ECN vanwege het benodigde ruimtebeslag niet realistisch en bovendien economisch niet optimaal.

De Rijksoverheid (en de EU) wil de uitstoot aan CO₂ in 2050 met 80 tot 95 procent verminderen ten opzichte van de uitstoot in 1990. Om die uitstoot te beperken kunnen, naast de opwekking van duurzame energie, ook andere instrumenten worden ingezet, zoals energiebesparing en de afvang en opslag van CO₂. Om deze reden gaat ECN er vanuit dat het voor het bereiken van deze nationale doelstelling voldoende is als 60 procent van het Nederlandse energieverbruik in 2050 uit hernieuwbare energie bestaat.

Omdat de gemeente Enschede in relatie tot het aantal inwoners minder geschikt grondoppervlak tot zijn beschikking heeft dan gemiddeld voor Nederland leidt dat tot een aandeel hernieuwbaar in Enschede van 27% in 2050. Dit is 45% van de eerder genoemde 60%. Deze 45% van het nationale aandeel hernieuwbaar dat voor Enschede wordt gehanteerd is gebaseerd op de oppervlakte van bebouwd en agrarisch terrein in Enschede dat bruikbaar is voor zon PV vergeleken met de oppervlakte van deze terreinen in Nederland als geheel (0,4%) en met het aantal inwoners in Enschede t.o.v. Nederland (0,9%). Enschede heeft dus vergeleken met Nederland als geheel minder geschikte oppervlakte en een hogere bevolkingsdichtheid. Delen van 0,4% door 0,9% leidt tot de genoemde schaalfactor van 45%.

Het is volgens ECN realistisch dat Enschede voor 2030 inzet op een aandeel hernieuwbare energie van 12 procent en voor 2050 op 27 procent van het voor 2050 voorziene gebruik van energie.

Een pragmatische benadering van het energievraagstuk betekent dat we ook geen overdreven verwachtingen moeten koesteren ten aanzien van de resultaten die er met energiebesparingsmaatregelen kunnen worden behaald. Bij de uitvoering van het energiebeleid gaan we er daarom vanuit dat we in Enschede in de periode 2015 – 2030 met energiebesparingsmaatregelen maximaal 0,8 PJ kunnen besparen ('business as usual scenario' uit het rapport van ECN).

De in dit Actieplan duurzaamheid opgenomen energiebesparingsmaatregelen sluiten hierbij aan.

Het rapport van ECN is als bijlage 3 toegevoegd aan dit actieplan.

Het Enschedese energiebeleid kent, naast de nog vast te stellen hoofddoelstelling, de volgende neven doelstellingen:

- realisering van werkgelegenheid in Twente;
- betaalbaar wonen in Enschede.

Stakeholders

- inwoners (doelgroep)
- bedrijven, kantoren, instellingen (doelgroep, maar ook financier en uitvoerder)
- netwerkbeheerder, energiebedrijven (rol: facilitator)
- Overijssels Particulier Grondbezit (rol: belangenbehartiger)
- provincie Overijssel (rol: behartiger van het algemeen belang)
- kennisinstellingen (rol: inbrengen van expertise)

Enschedese aanpak:

De Enschedese aanpak wordt gekenmerkt door het stimuleren van energiebesparing en het stimuleren en faciliteren van decentrale opwekking van duurzame energie. Daarbij kijken we zowel naar mogelijkheden binnen de eigen gemeente, als kansen in de regio.

Aanpak bij verduurzaming van de gebouwde omgeving:

- Actief handhaven van de in de Wet Milieubeheer en het Activiteitenbesluit voor ondernemers opgenomen verplichting om alle energiebesparende maatregelen te nemen met een terugverdientijd van vijf jaar of minder.
- Samen met Ennatuurlijk B.V., de provincie Overijssel, Twente en de Enschedese woningcorporaties een warmteplan ontwikkelen voor de stad, waarmee:
  - draagvlak wordt gecreëerd voor de levering van warmte;
  - inzicht ontstaat in de kansen voor warmte en de verduurzaming van bestaande warmtenetten;
  - partijen worden geactiveerd die nodig zijn om warmteprojecten te realiseren.
- Initiëren verduurzaming maatschappelijk vastgoed (oa verenigingsgebouwen, onderwijsgebouwen, zorginstellingen).
- Afspraken met de woningcorporaties continueren en daarbij inzetten op intensivering van duurzaamheidsmaatregelen door de corporaties.
- Ondersteuning Reimarkt bij de verduurzaming van de woningvoorraad in Enschede.
- Stimuleren en faciliteren van initiatieven vanuit de samenleving.

- Samenwerking met de bouw- en installatie sector uitbouwen om gezamenlijk de markt open te breken voor besparingen, duurzaam bouwen, duurzaam renoveren en decentrale energieopwekking.
- Samen met de banksector financiële instrumenten (flexibele erfpacht, slimme lening etc.) ontwikkelen die duurzaamheidsmaatregelen betaalbaar maken voor een bredere doelgroep.
- Stimuleren van gebiedsgerichte aanpak bij verduurzaming van bedrijventerreinen door het verstrekken van informatie en het verbinden van partijen.
- Convenant met het bedrijfsleven over energiebesparing.

Aanpak bij opschaling opwekking decentrale energie binnen de gemeente:

- In een structuurvisie locaties aanwijzen die geschikt zijn of geschikt worden gemaakt voor de opwek van zonne- en windenergie.

Voor het bereiken van onze energiedoelstelling is het noodzakelijk dat de capaciteit voor het opwekken van duurzame energie in de periode 2015 tot 2030 met 1,2 PJ toeneemt. Voor het opwekken van deze hoeveelheid aan energie staan verschillende wegen open. Als we er vanuit gaan dat in 2030 30% van het potentieel gebruikt wordt van de energie uit mestvergisting, zonnepanelen op daken, warmteboilers, kleine windmolens en biomassa, dan blijft er nog een opgave over van 0,5085 PJ. Om deze duurzame opwekking te realiseren is het noodzakelijk om in ons buitengebied de plaatsing van windturbines en/of zonnepanelen in een vrije veldopstelling toe te staan en ook pro-actief te stimuleren.

Als we 0,5085 PJ (508,5 Terrajoule) aan energie willen opwekken door middel van zonnepanelen, dan is daarvoor 127 hectare grond nodig. Dezelfde hoeveelheid energie kan worden opgewekt met 18 windturbines.

Wij zijn voornemens om de ruimtelijke opgave die voortvloeit uit de uitvoering van het energiebeleid voortvarend ter hand te nemen, maar zullen ons daarbij in eerste instantie toelagen op de aanwijzing van locaties voor het plaatsen van 6 windturbines, dan wel een of meer gebieden aan te wijzen waarmee een zelfde hoeveelheid zonne-energie kan worden opgewekt. Denkbaar is ook dat de plaatsing van windmolens en pv-panelen wordt gecombineerd; bijvoorbeeld in de verhouding 3 windmolens en 21 hectare aan pv-panelen. Dit laatste heeft onze voorkeur.

De ruimtelijke reservering hiervoor zal worden meegenomen in de lopende actualisatie van de structuurvisie. De feitelijke invulling van de planologische mogelijkheden laten we aan de markt over.

We realiseren ons hierbij dat deze capaciteitsuitbreiding voor de productie van duurzame energie niet toereikend is om de hiervoor genoemde doelstelling voor het jaar 2030 te bereiken, maar stellen de raad daarom voor om in 2019 de noodzaak van nieuwe locaties voor de opwekking van duurzame energie opnieuw te bezien en daarbij zonodig opnieuw tot de aanwijzing van locaties voor wind- en zonne-energie over te gaan.

Het voordeel van deze aanpak is dat de opgave voor de stad hierdoor behapbaar wordt en er beter kan worden ingespeeld op onzekerheden die de toekomst omgeven.

Bij de bespreking van de Discussienota duurzaamheid in de stedelijke commissie, op 30 maart 2015, is door wethouder Eerenberg toegezegd enkele scenario's voor de toepassing van windenergie uit te werken. Met deze passage over de toepassing van windenergie wordt een invulling gegeven aan deze toezegging.

- Door middel van de herziening van bestemmingsplannen de plaatsing van windturbines, respectievelijk zonnepanelen in het buitengebied juridisch mogelijk maken.
- Bevorderen van de benutting van het potentieel aan restwarmte in de stad door het samen met stakeholders opstellen van een warmteplan.
- Inzet van gemeentelijke gronden in stadsranden door buurtenergiebedrijven voor de aanleg van zonne-centrales.
- Lopende lokale initiatieven helpen met kennisdeling en informatiemateriaal.
- Nieuwe initiatieven op weg helpen. Draagvlak voor windenergie vergroten door participatieregeling.

Aanpak bij opschaling opwekking decentrale energie in regioverband:

- Twence doorontwikkelen tot dé producent van duurzame energie in Twente.
- In regionaal verband aanwijzen van nieuwe locaties voor wind- en zonne-energie.

Voortgangsindicator

De voortgang bij het verduurzamen van de gebouwde omgeving monitoren we aan de hand van het gemiddelde energielabel van woningen in Enschede.

De voortgang bij de opschaling van de opwekking van decentrale duurzame energie monitoren we aan de hand van:

- de voortgang die we boeken bij de planologische reservering van locaties voor de plaatsing van windturbines en PV-panelen;
- jaarlijkse besparing bij het verbruik van energie.

Beoogde resultaten 2015 – 2018:

- De aanwijzing van locaties voor de plaatsing van 3 windturbines en 21 hectare aan zonneweides in een structuurvisie.
- Vaststelling warmteplan en ondertekening convenant ten aanzien van uitvoering.
- Herziening van diverse bestemmingsplannen ten behoeve van de realisatie van 2 zonne-centrales en de plaatsing van 2 windturbines.
- Nieuwe afspraken met woningbouwcorporaties over verduurzaming woningvoorraad.
- Nieuwe financieringsconstructies voor woningbezitters om hun woning te verduurzamen.
- Convenant van Enschede: ondernemers slaan handen ineen en spreken intentie uit om gezamenlijk bij te dragen aan de energiedoelstelling.

2.5 Groene groei

Groene groei betekent dat de economie toeneemt zonder dat dit nadelig is voor klimaat, water, bodem, grondstoffen en biodiversiteit. Onderdelen zijn bio-economie, biobased economie en circulaire economie. Investerings- en innovatie in groenere technologieën bieden daarbij nieuwe economische kansen. Welvaartsvergroting, werkgelegenheid etc. blijven ook bij groene groei de doelen voor de toekomst.

Groene groei gaat niet alleen over bedrijven maar heeft ook te maken met de markt- en consumentenvraag: voorlichting aan de inwoners en bezoekers van de stad is dus belangrijk.

Groene groei voor bedrijven valt uiteen in twee sporen:

1. *Bedrijfsvoering /productieproces* (gebruik van energie, vervoersmodaliteiten, productieplaats, grondstoffengebruik etc.). Inzet op dit punt levert een grote bijdrage aan een 'schone' stad en aan behoud van bestaande bedrijven en werkgelegenheid.
2. *Innovatie* (van producten, apparaten en diensten). Inzet op dit punt levert een grote bijdrage aan nieuwe bedrijven/werkgelegenheid en versterking van de naam als innovatieve stad/regio. De bijdrage aan 'schone' stad is hier minder groot, daar de innovaties niet hier hun afzet hoeven te vinden.

De keuzes die bedrijven maken zijn altijd ingebed in een culturele en sociale context en afhankelijk van de bestaande infrastructuur en institutionele factoren, zoals (inter)nationale wet- en regelgeving. Groene groei gaat dus over het geheel van mens en maatschappij (welke producten vraagt de consument maar ook banen, scholing etc.), onderwijs en R&D (innovatie) en bedrijven (innovatie en bedrijfsvoering).

Doelstelling

Duurzame economische groei zonder nadelige gevolgen voor het klimaat, omgeving en grondstoffen met groei van werkgelegenheid. Duurzame innovaties kunnen geld en werkgelegenheid opleveren en dragen bij aan het innovatieve en ondernemende karakter van Enschede en Twente.

Enschedese aanpak

De gemeente:

- biedt perspectief aan de bedrijven via een duidelijk stip op de horizon, door onze doelstellingen –op het gebied van duurzaamheid, werkgelegenheid en economie- voor ten minste 10 jaar vast te houden (spoor 1 en 2);
- is launching customer want door in ons inkoopproces nog meer aandacht te hebben voor duurzaamheid, innovatie en regionale ondernemers sturen wij op het versterken van onze regionale economie (spoor 2);
- door –daar waar de gemeente invloed heeft en dit is toegestaan- innovatie te stimuleren via aandeelhouderschappen, aanbesteden, inkopen, regelgeving en vergunningen (spoor 1 en 2);
- bevordert en ondersteunt brede netwerken van stakeholders op het gebied van groene groei (spoor 1 en 2);
- communiceert met stakeholders, bewoners en bezoekers van de stad over het belang van groene groei (spoor 1 en 2)
- acquireert actief op groene bedrijven.

Deze aanpak wordt gemeentebreed uitgevoerd en ondersteund via de afdelingen Inkoop, Strategie & beleid, Ondernemersloket, Vergunningen, Communicatie etc.

Het streven is om met een grote groep bedrijven en instellingen een convenant over groene groei te ondertekenen (Het convenant van Enschede) in 2015. Via olievlekwerking hopen we dat de groep zal groeien zodat ondernemers elkaar gaan ondersteunen in de vergroting van duurzaamheid bij bedrijven. Deze groep is voor ons als gemeente een gesprekspartner. Bij alle initiatieven wordt zoveel mogelijk aangesloten bij de bestaande initiatieven Energiekoplopers (Provincie) en de Klimaatcoalitie. Deze laatste is een initiatief van het ministerie van Infrastructuur en Milieu, MVO Nederland, Klimaatverbond Nederland en Natuur & Milieu en is geadopteerd door VNO-NCW en MKB-Nederland.

Voortgangsindicator

Het aantal bedrijven dat het convenant ondertekent.

Stakeholders

De belangrijkste stakeholders zijn:

- alle bedrijven in Enschede (doelgroep);
- VNO/NCW, MKB-Nederland (rol: belangenbehartiger);
- Branche-organisaties en intermediairs o.a. St. Pioneering, BEON, KvK, St. Kennispark en Oost NV (rol: kennis delen, belangenbehartiger, stimuleren innovatie);
- Winkeliers- en ondernemersverenigingen (rol: belangenbehartiger);
- UT en Saxion (rol: inbreng van expertise, stimuleren innovatie);
- Provincie Overijssel (rol: behartiger algemeen belang).

Beoogde resultaten 2015-2018

- Een convenant met ondernemers in de stad over de invulling van duurzaam ondernemen dat door minimaal 50 ondernemingen is ondertekend in 2018.
- Het opvolgen van lopende duurzame daden zoals herstructurering van werklocaties en stimuleren van goederenvervoer over water.
- Het zijn van een aantrekkelijke gemeente als vestigingslocatie voor 'groene' bedrijven door de uitstekende service die wij bieden.

2.6 Klimaatadaptatie

Het klimaat is allesbehalve constant: vulkaanuitbarstingen, een wisselende hoeveelheid zonlicht en El Nino veroorzaken variaties in de temperatuur en de hoeveelheid neerslag. De afgelopen eeuw speelde ook de mens een rol. Door de uitstoot van industrie, verkeer en huishoudens, door ontbossing en landbouw en veeteelt brengt de mens extra broeikasgassen in de atmosfeer. Door de toename van de concentratie van broeikasgassen wordt het broeikaseffect van de dampkring versterkt. Dit versterkte broeikaseffect leidt tot een warmer klimaat en meer neerslag.

Klimaatadaptatie is het proces waarbij de samenleving zich aanpast aan het actuele of verwachte klimaat en de effecten daarvan. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen de gevolgen van:

- wateroverlast;
- droogte;
- hitte.

Doelstellingen

De Gemeente Enschede wil de negatieve gevolgen die gepaard gaat met klimaatverandering beperken en de kansen die de klimaatverandering biedt benutten.

Nevendoelstellingen:

- de watergerelateerde component van de (woon)lasten blijft beheersbaar;
- Enschedeërs gaan in de toekomst bewuster met water om en zijn meer betrokken bij de watervoorzieningen in de stad
- de waterpartners zorgen samen voor een goede waterkwaliteit en -kwantiteit in Enschede.

Enschedese aanpak

- Daar waar 't kan is het regenwater afgekoppeld van het gemengde riool.
- De beleving van de groene en blauwe kwaliteit van Enschede versterken door water zichtbaar te maken.
- Regenwater dat valt tijdens extreme buien wordt zoveel mogelijk opgevangen in nieuwe blauwe aders en geborgen op plekken in de openbare ruimte, bijv. in het openbaar groen.
- Bij warme perioden wordt het opgevangen regenwater gebruikt om de stad te verkoelen.

- Bomen zijn de airco's van de stad. Door deze eigenschap kunnen ze de temperatuur in de stad verlagen en daarom gaat Enschede ze aanplanten.
- Het beperken van de gevolgen van het urban heat island effect: het terugdringen van de verhoogde temperatuur in het stenen stadscentrum door stromend water en aanwezigheid van groen.

Stakeholders

- Inwoners (doelgroep)
- Waterschap Vechtstromen (rol: waterbeheerder)
- Rijkswaterstaat (rol: waterbeheerder)
- Natuur- en milieuraad Enschede (rol: belangenbehartiger)
- Pionering (rol: inbreng expertise)
- UT (rol: inbreng expertise)
- Saxion (rol: inbreng expertise)
- Provincie Overijssel (rol: waterbeheerder, behartiger van algemeen belang)
- Woningcorporaties (rol: vastgoedeigenaar)
- Bedrijven (doelgroep)

Indicator

Risico op overlast. Deze parameter zal binnen het GRP nader worden geoperationaliseerd.

Beoogde resultaten in de periode 2015-2018

- Maatregelen gericht op grondwateroverlast in Pathmos/Stadsveld.
- Aanleg van een berging in Oldenzaalsestraat ten behoeve van oplossing wateroverlast De Heurne.
- Verbetering afvoer water op Wethouder Nijhuisstraat, middels aanpassen van drempels en verhogingen bij perceelsgrenzen.
- Verhelpen wateroverlastsituatie Goolkatenweg, door realisatie van een afvoer naar een te realiseren berging.
- Overlastsituatie Bruggertstraat verbeteren door de afvoer via de openbare weg te verbeteren.

2.7 WEconomy

Onze economie verandert. Zowel sociaal, financieel en ecologisch leven we op een te grote voet. In deze ontluikende, duurzame economie vinden mensen elkaar, delen ze kennis, bezit van producten en komen ze samen tot oplossingen, verbeteringen en innovaties waarin met de menselijke schaal wordt gemeten. Inwoners zetten hun talenten en deskundigheid in om gezamenlijk initiatieven te nemen. Zo ontstaat een nieuwe, lokale economie en sociaal ondernemerschap. Ook in het verduurzamen van eigen buurt of straat nemen bewoners steeds vaker zelf initiatief door samen zonnepanelen in te kopen, een auto te delen of een buurtmoestuin te onderhouden.

Bewonersinitiatieven zijn activiteiten met een maatschappelijk doel, opgezet door bewoners en ten behoeve van buurt-, wijk- of stadsgenoten. Kenmerkend voor bewonersinitiatieven is dat ze hun medeburgers activeren door ze uit te nodigen om mee te doen. Deze initiatieven kunnen klein blijven zonder een organisatievorm. Anderen krijgen vaste vorm in een stichting. Sommige initiatieven weten een economische basis te creëren en worden een (sociale) onderneming.

Doelstelling

Bewoners in Enschede dragen in collectief verband actief bij aan een of meer van de duurzame doelstellingen binnen de speerpunten (biodiversiteit, energie, circulaire economie, groene

groei, mobiliteit en klimaatadaptatie). De gemeente schept samen met bewoners en partners voorwaarden om deze initiatieven te faciliteren en te ondersteunen. Uitgangspunt hierbij is zoveel mogelijk aan te sluiten bij bestaande structuren, zoals bijvoorbeeld Jij maakt de buurt! en buurtenergiebedrijven.

Voortgangsindicator

- Aantal collectieve bewonersinitiatieven in wijkplannen van Stadsdelen.
- Aantal ondersteuningsvragen aan de duurzaamheidsmakelaar.

Stakeholders

- inwoners
- wijkraden/wijkplatform
- sportverenigingen / zorginstellingen
- stadsdeelmanagement/beheer
- woningbouwcorporaties
- BuurtEnergiebedrijven of bewonersbedrijven
- wijkwelzijn (bv. Alifa)
- wijkcoaches
- PO & VO (onderwijs)

Enschedese aanpak

In het coalitieakkoord Duurzaam, samen, sterker! zet de Gemeente Enschede de inwoner van Enschede centraal. Vanuit dat uitgangspunt inspireert, initieert, arrangeert, faciliteert en handhaaft de gemeente waar nodig. De kracht van de samenleving is leidend: de gemeente nodigt uit tot, staat open voor en biedt ruimte aan initiatieven vanuit de samenleving. De gemeente zoekt inwoners, ondernemers en organisaties actief op en brengt ze in positie. Gelijkwaardigheid staat hierbij voorop. De betrokkenheid en zeggenschap van inwoners wordt vergroot door de komende periode te experimenteren met verschillende soorten van participatie met speciale aandacht voor activering van mensen op lokale initiatieven, met name op het gebied van energie, voedsel en zorg.

Op dit moment is het aandeel inwoners dat gezamenlijk met anderen duurzaamheidsmaatregelen treft nog relatief klein. Er is echter een aanzienlijk deel dat hier wel belangstelling voor heeft. Vooral voor collectief inkopen van zonnepanelen (45%) en maatregelen samen met de burens om de eigen woningen duurzamer te maken (41%) is relatief veel belangstelling (peiling Enschede Panel, feb. 2015).

Wij willen initiatieven van inwoners stimuleren en faciliteren door:

- er voor te zorgen dat inwoners gebruik kunnen maken van een duurzaamheidsmakelaar;
- Stimuleer verduurzaming van bewonersinitiatieven op wijkniveau door focus op duurzaamheid in "Jij maakt de Buurt!"
- succesvolle initiatieven zichtbaar te maken en kennis hierover te delen;
- los te laten (burgerinitiatieven zijn van burgers);

Beoogde resultaten 2014-2018

- inzet van duurzaamheidsmakelaar voor stadsdelen en inwoners;
- meer inzet van wijkbudget voor duurzaamheid door stimulering en toelichting op mogelijkheden;
- inzet van innovatie-stimuleringsfonds duurzaamheid (budget initiatiefkracht);
- jaarlijks 10 nieuwe duurzame burgerinitiatieven (bv. duurzame sportvereniging, groene wijk, buurtenergiebedrijf, wijkmoestuin, duurzame school e.d.);

- wijkplannen met duurzaamheidsparagraaf;

3 De eigen organisatie: Duurzaam Doen

Binnen de beoogde aanpak op het beleidsveld duurzaamheid is zelf het goede voorbeeld geven een belangrijk uitgangspunt. De gemeente is voor het behalen van resultaten bij de uitvoering van het duurzaamheidsbeleid vaak afhankelijk van derden, maar zal anderen niet tot duurzaam gedrag kunnen bewegen, als zij niet ook zelf de daad bij het woord voegt. Daar komt bij dat de gemeente soms ook zelf aan het stuur zit, zoals bij de uitvoering van het afvalbeleid het geval is. Directe sturing is er ook ten aanzien van de bedrijfsvoering, vastgoed en inkoop. Daar waar we afhankelijk zijn van de inzet van anderen voor het bereiken van resultaten, kan de gemeente bovendien soms toch het verschil maken, door op te treden als launching customer, door belemmeringen in regelgeving weg te nemen en door deals te sluiten.

Definitie

Duurzaam Doen is zelf het goede voorbeeld geven binnen onze eigen bedrijfsvoering en vanuit onze taken (wettelijk of anderszins). Duurzaamheid is zoveel mogelijk onderdeel van de hele werkwijze en houding van de gemeente. Duurzaam Doen is de route die we inslaan en die er voor moet zorgen dat duurzaamheid de nieuwe standaard wordt voor hoe wij ons werk uitvoeren.

Strategie Duurzaam Doen

Voor Duurzaam Doen hanteren we dezelfde aanpak als die met de stad. We sluiten aan bij de aanpak van duurzame daden & deals. Ook binnen de eigen organisatie maken we dus duurzaam gedrag zichtbaar en maken we afspraken over nieuw duurzaam gedrag. Die aanpak zal zich op 2 fronten manifesteren:

- We gaan verder met het verduurzamen van onze bedrijfsvoering. Dit komt tot uiting in de manier waarop we vorm en inhoud geven aan bijvoorbeeld de inkoop van goederen en diensten en het beheer en onderhoud van ons vastgoed.
- Richting onze inwoners, bedrijven en instellingen faciliteren we bij de uitvoering van de externe deals.

Lange termijn ambitie

Enschede ontwikkelt zich als een stad waar duurzaamheid altijd onderdeel is van het afwegingskader. Voor welk vraagstuk of uitdaging wij ook staan, wij schuiven de rekening niet door naar volgende generaties. Dit uitgangspunt geldt voor de belasting van het milieu, maar ook op sociaal en financieel gebied.

Voor het speerpunt energie is het Covenant of Mayors leidend. Zie hierover de tekst in paragraaf 3.4. We zetten steeds meer in op circulaire economie, dat helpt ons in het afvalvraagstuk, maar ook in het behouden van geldstromen binnen de regio

Onze inkoop is in 2018 is 100 % duurzaam, volgens de standaard van de Rijksdienst voor ondernemend Nederland.

Voor de duurzaamheidsthema's waar we bij het bereiken van onze doelen afhankelijk zijn van beslissingen van onze inwoners en bedrijven, en onze rol bestaat uit het stimuleren en faciliteren van ontwikkelingen, hebben we een Enschedese aanpak ontwikkeld.

Korte termijn doelen/resultaten

- De gemeentelijke inkoop en aanbesteding (inclusief subsidies en contracten) voldoet aan de kwantitatieve en kwalitatieve doelen op alle speerpunten van het actieplan duurzaamheid. De doelstellingen die we ons zelf opleggen vertalen we ook door naar onze inkoop en contractpartners.

- Bij interne projecten wordt 10 % van het budget aangewend voor een duurzamer alternatief. Er wordt een duurzaamheidsdesk ingesteld (in het verlengde van tenderboard) die hierop toeziet (duurzaamheidsdesk voor projecten, tenderboard voor inkoop en aanbesteding).
- We stellen een duurzaamheidsmakelaar aan voor de verbinding tussen en facilitering van externe deals en die tevens toeziet op het gemeentelijk aandeel daarin.
- Er is een helder afwegingskader om duurzaamheid integraal mee te wegen in de besluitvorming. Het framework van The Natural Step biedt hiervoor een eerste basis (zie inleiding).
- We ontwikkelen financiële arrangementen om duurzame maatregelen (bijv. vergroening leges en inzet van belastinginstrumenten) te stimuleren en formuleren duidelijke rekenregels op basis waarvan investeringsbeslissingen over duurzame maatregelen kunnen worden genomen.
- We stellen een lijst samen van interne deals waarvan de minimaal de helft (minstens 25 deals) in 2015 wordt uitgevoerd.
- We maken gebruik van ons handhavingsinstrumentarium om branchegericht energiebesparing bij bedrijven te realiseren.
- Om groen gedrag te belonen, hebben we in tenminste twee gemeentelijke regelingen of belastingen tariefsdifferentiatie toegepast waarbij de vervuiler (meer) betaalt.
- We stellen een plan op hoe onze gemeentelijke gronden ingezet kunnen worden, zodat ze optimaal bijdragen aan de doelstellingen op de verschillende speerpunten.

4 Communicatiestrategie

Hoe gaat communicatie het beleidsdoel 'stimuleren van duurzaam gedrag' ondersteunen? In dit hoofdstuk omschrijven we de communicatiestrategie. Gebaseerd op de aanpak van duurzame daden & deals.

4.1 Uitgangspunten en doelen

Het beleid is erop gericht om duurzaam gedrag te stimuleren. Dat doen we door te werken aan duurzame daden & deals. Zowel met de stad als voor onze eigen organisatie (Duurzaam Doen). Uitgangspunten voor onze communicatie zijn:

- samen met de stad werken aan duurzaamheid;
- voortbouwen op wat er al is en gebruik maken van de kracht/energie in de samenleving;
- duurzaamheid concreet en dichtbij onze doelgroepen brengen door aan te sluiten bij de belevingswereld van mensen;
- zelf het goede voorbeeld geven (Duurzaam Doen).

Wat willen we met communicatie bereiken? We onderscheiden drie communicatielijnen, met elk een eigen doel:

1. participatie: de stad betrekken, faciliteren en stimuleren tot het maken van duurzame deals;
2. bewustwording: het thema duurzaamheid onder de aandacht brengen;
3. kennis: wat moet een individu/ondernemer weten om (meer) duurzaam gedrag te laten zien.

4.2 Communicatiestrategie Duurzame daden & deals

De overall communicatiestrategie is het **zichtbaar maken van de duurzame daden & deals**. Onderstaand wordt de strategie per communicatielijijn kort uitgewerkt:

Participatie door transparante samenwerking aan duurzame deals

Op 12 maart 2015 was de eerste Duurzame Ontmoeting met de stad. Tijdens deze ontmoeting zijn er met de stad rondetafelgesprekken gevoerd over duurzame deals. Doel is om deze verbinding open te houden door:

- samen met de stad structureel te werken aan duurzame deals via Duurzame Ontmoetingen;
- via bestaande middelen zoals 'Doe groen dat scheelt' en 'Jij maakt de Buurt' doorlopend te communiceren over de voortgang van de duurzame deals;
- de mogelijkheid te bieden aan inwoners en ondernemers om doorlopend duurzame plannen en/of ideeën in te dienen.

Bewustwording door duurzame daden te 'promoten'

Duurzame daden zijn een inspiratiebron voor anderen. Daarom bieden we een online platform waarop we duurzame daden delen met de stad. Voor extra bewustwording en inspiratie gaan we spraakmakende daden (zoals bijvoorbeeld *De groene inktvlek*) actief promoten via massamedia. We zetten daarmee de initiatiefnemer/de stad voorop. Deze daden gebruiken we als drager om te vertellen over duurzaamheid, maar tegelijkertijd stimuleren we zo groepen om aan het initiatief deel te nemen, of het gedrag over te nemen.

Kennis delen door Duurzaamheidsloket /makelaar

Uit de gesprekken tijdens de Duurzame Ontmoeting bleek dat er onder inwoners en ondernemers behoefte is aan een aanspreekpunt/plek voor betrouwbare en onafhankelijke informatie over duurzaamheid. We faciliteren hier als gemeente in door:

- het bestaande digitale Energieloket ('Doe groen dat scheelt') en het platform 'Jij maakt de Buurt' hiervoor als ingang te gebruiken;
- het Energieloket uit te breiden tot Duurzaamheidsloket;
- het Duurzaamheidsloket als 'afzender' te gebruiken in de communicatie over duurzame daden en deals.

4.3 Communicatiestrategie Duurzaam Doen

De gemeente Enschede geeft zelf het goede voorbeeld. Zowel voor de eigen organisatie als de manier waarop we de stad faciliteren in het behalen van duurzame deals. Daarvoor zetten we een intern traject in, dat aansluit bij de aanpak van duurzame daden & deals. De externe en interne aanpak versterken elkaar daarin.

Voor de interne communicatie werken we met de strategie '**de binnenwereld buiten brengen, en de buitenwereld binnen brengen**'. We delen daarbij de duurzame activiteiten met de stad met de interne organisatie. En dat wat we intern doen delen we met de stad. We doen dit door:

- de voortgang van de (interne) duurzame deals te delen met de stad en vice versa;
- de duurzame daden met de stad en binnen onze eigen organisatie te delen (via website, huis aan huis, intranet, E- nieuws en dergelijke);
- interne bekendheid geven aan de campagnes over bijzondere duurzame deals;
- duurzame daden en deals van de eigen organisatie te delen met de stad.

5 Financiering van duurzaamheid

In het coalitieakkoord hebben we de wens uitgesproken een meer integraal duurzaamheidsbeleid te voeren. Middels het Actieplan duurzaamheid geven we hieraan een invulling. Door de formulering van 7 speerpunten van beleid en de ontwikkeling van een aanpak voor de eigen organisatie loopt duurzaamheid als “groene draad” door de gemeentelijke taken en verantwoordelijkheden heen.

De filosofie, dat duurzaamheid zoveel mogelijk onderdeel is van de werkwijze en houding van de gemeente en het uitgangspunt dat we de meeste duurzaamheid uit een euro willen halen brengen we ook tot uitdrukking in de financiering van duurzaamheid.

Drie financiële regels

Voor de uitvoering van ons beleid formuleren we drie financiële regels:

- de in deze nota geformuleerde duurzaamheidsdoelstellingen worden gefinancierd met de middelen die via de begroting aan de betrokken programma's zijn toebedeeld (richtlijn is dat 10% van de investeringen en budgetten is gericht op inzetten van “het duurzame alternatief”);
- we gaan actief op zoek naar aanvullende financieringsbronnen buiten de gemeente, zoals cofinancieringen van partners, maar ook in de vorm van subsidiegelden en kredieten;
- de in de begroting voor duurzaamheid gelabelde middelen zijn bedoeld voor activiteiten die de speerpunten faciliteren en stimuleren, voor communicatie en voor kleinschalige duurzaamheidsinnovatie.

Beschikbaar budget conform programmabegroting 2015-2018

Via de programmabegroting 2015 – 2018 heeft de gemeenteraad de volgende middelen voor duurzaamheid geoordeeld:

jaar	2015	2016	2017	2018
Budget in euro's	80.000	230.000	230.000	230.000

Deze middelen worden voor de volgende doelen ingezet:

Communicatie:

De communicatieve aanpak “Duurzame daden, duurzame deals” wordt doorontwikkeld. We maken actief zichtbaar wat er al gebeurt en wat er nog meer mogelijk is. Communicatiematerialen en –middelen zijn gericht op het actief promoten van meer duurzaam gedrag, waarbij we voortbouwen op al behaalde successen en samenwerken met de mensen en bedrijven in de stad.

Faciliteren en stimuleren van gemeentebrede duurzaamheidsactiviteiten:

Het is aantrekkelijk om Enschede op de kaart te zetten en te houden als gemeente waar op duurzaamheidsgebied meters worden gemaakt. Dat vraagt met regelmaat investeringen die bijdragen aan dat imago en duurzaamheid in brede zin bevorderen. Het gaat dan om deelname in landelijke green deals, onderzoeken, het (mede) organiseren van congressen of het meeliften op mogelijkheden die landelijk worden georganiseerd (dag van de duurzaamheid, energybattle, etc). Tevens draagt een actieve landelijke opstelling bij aan de mogelijkheid om externe gelden en investeringen te verwerven.

Kleinschalige duurzaamheidsinnovatie:

Er zijn verschillende budgetten waar duurzame innovaties en activiteiten een beroep op kunnen doen. Toch blijkt dat er behoefte is aan een aanvullend lokaal budget voor experimenten, duurzame innovaties en incidentele educatieve activiteiten. We reserveren hiervoor jaarlijks 10% van het duurzaamheidsbudget in de jaarbegroting.

Wij stellen voor de aanwezige middelen vanuit de Programmabegroting 2015-2018 voor het Product Duurzaamheid binnen het programma Leefomgeving beschikbaar te houden voor het faciliteren van duurzame deals en andere duurzame initiatieven in 2015 tot en met 2018. Het niet bestede deel in 2015 zal worden overgeheveld naar 2016 door storting in een bestemmingsreserve.

De financiële rapportage verloopt via de IPC-cyclus.